

Kvartalsvis utenriksregnskap

**Tore Halvorsen, Heidi Sande Olsen
og Monica Volden**

Formålet med denne artikkelen er å orientere om hovedlinjene i et nytt system for innsamling og bearbeiding av data til utenriksregnskapet. Bakgrunnen er at Norges Banks valutastatistikk er lagt ned. Omleggingen fører til at utenriksregnskapet fra og med 2005 publiseres hvert kvartal, mot tidligere hver måned. Den største endringen i datainnsamlingen er at det er etablert nye kvartalsvise og årlige utvalgsundersøkelser av næringslivet. Publiseringstabellene er i hovedsak beholdt som før, men brukere bør generelt være forsiktig med å tolke endring i tallene fra 2004 til 2005. For tjenesteeksport og -import, som inngår i BNP, er det av hensyn til kvartalsvis nasjonalregnskap lagt vekt på å beskrive utvikling mest mulig riktig.

Innledning

Sommeren 1945, for ganske nøyaktig 60 år siden, inngikk Statistisk sentralbyrå en avtale med Norges Bank om utnyttelse av de oppgavene som banken samlet inn i samband med den nye valutareguleringen. Kontrolloppgavene ble etter hvert til Norges Banks valutastatistikk, som igjen ble et av fundamentene for Statistisk sentralbyrås betalingsbalansestatistikk, senere omdøpt til utenriksregnskapet. Valutastatistikken ble imidlertid lagt ned ved årsskiftet, slik at 2004 er siste årgang med denne statistikken.

Kjernen i valutastatistikken var bankenes rapportering til Norges Bank av valutabetalinger over kundenes konti, altså en indirekte kilde til informasjon om norske selskapers og personers betalinger mot utlandet. Til å erstatte data fra valutastatistikken har Statistisk sentralbyrå bygd opp en ny datafangst, med vekt på innhenting av informasjon direkte fra aktørene. Omleggingen er i første rekke begrunnet med tiltakende kvalitetsproblemer i systemet for bankrapportering. Det har også vært et moment i vurderingen at Norges Banks rolle som kontrollør av valutatransaksjoner falt bort i takt med opphevelsen av valutareguleringen.

Overgang til nye kilder gir brudd i tallseriene. På noen viktige områder tas dette midlertidig hensyn til ved å videreføre nivåene i de eksisterende seriene ved hjelp av utviklingen i de nyinnsamlede dataene. Etter hvert vil de nye nivåene innføres, om nødvendig med revisjoner av tallserier bakover.

Tore Halvorsen er seniorrådgiver ved Seksjon for nasjonalregnskap (tore.halvorsen@ssb.no)

Heidi Sande Olsen er førstekonsulent ved Seksjon for nasjonalregnskap (heidi.olsen@ssb.no)

Monica Volden er førstekonsulent ved Seksjon for nasjonalregnskap (monica.volden@ssb.no)

Utformingen av den nye datafangsten har vært et samarbeidsprosjekt mellom SSB og Norges Bank. Norges Bank skal i fortsettelsen ha ansvaret for innsamling av data fra banker, mens SSB har ansvaret for innsamlingen fra alle andre sektorer av økonomien.

I neste avsnitt ser vi på bakgrunnen for omleggingen og utviklingen av det nye systemet for datainnhenting. Deretter beskrives de forskjellige kildene og bruken av dataene i utarbeidelsen av utenriksregnskapet. Videre diskuterer vi noen metodiske problemstillinger. Til slutt omtales kort den videre utviklingen av statistikken.

Det introduseres også et par nye betegnelser i utenriksregnskapet. Det som tidligere het kapitalregnskap har nå fått navnet finansregnskap, mens betegnelsen kapitalregnskap er reservert postene som omhandler kapitaloverføringer (overføring av formue uten motytelse) og anskaffelse av immateriell kapital (som patenter, konsesjoner og royalties). Dette er i tråd med internasjonal praksis.

Bakgrunn for omleggingen

Norges Banks valutastatistikk og Statistisk sentralbyrås statistikk over utenrikshandelen med varer har til nå vært hovedkilder i utarbeidelsen av utenriksregnskapet. Begge har vært kilder som først og fremst skal dekke myndighetenes kontrollbehov, men som også benyttes til statistikkformål.

Lov om valutaregulering gir Norges Bank hjemmel til å pålegge både fysiske og juridiske personer å rapportere alle betalinger/oppgjør mellom innlending og utlending. Dette har gitt formelt grunnlag for utarbeiding av valutastatistikken. Ved betaling mellom innlending og utlending gjennom valutabank, pliktet valutabanken å rapportere betalingen til Norges Bank.

Boks: Utenriksregnskapet og Norges fordringer og gjeld overfor utlandet

Utenriksregnskapet viser Norges økonomiske transaksjoner med utlandet i en periode. Det skilles mellom driftstransaksjoner og finans- og kapitaltransaksjoner. *Driftsregnskapet* omfatter eksport og import av varer og tjenester, og rente- og stønadsbalansen. Resultatet i en periode presenteres som *driftsbalansen*, som kan være positiv eller negativ, alt etter om det er et overskudd eller underskudd i de løpende driftstransaksjonene med utlandet.

Finansregnskapet (tidligere benevnt kapitalregnskapet) består av transaksjoner i langsiktige og kortsiktige fordrings- og gjeldsposisjoner. Her inngår bl.a. lån til og fra utlandet, bankinnskudd, omsetning av norske og utenlandske verdipapirer samt endringer i Norges Banks internasjonale reserver. Nettoresultatet av alle kjøp- og salgstransaksjonene i gjelds- og fordringsposter i en periode oppsummeres i saldoposten *nettofinansinvestering*.

I tillegg registreres i *kapitalregnskapet* overføring av formue uten motytelse (kapitaloverføringer) og kjøp og salg av immateriell kapital. Netto resultat av disse transaksjonene pluss netto finansinvestering skal per definisjon tilsvare resultatet på driftsbalansen.

Ved utgangen av hver regnskapsperiode kan det stilles opp en balanse som viser beholdning av Norges fordringer og gjeld overfor utlandet. Figuren illustrerer den prinsipielle sammenhengen mellom de ulike delene av utenriksregnskapet og statistikk over Norges fordringer og gjeld overfor utlandet.

Utenriksregnskap			
Eksport og import			
+ Rente- og stønadsbalansen			
= Driftsbalansen			
+ Kapitaloverføringer og netto salg av immateriell kapital			
← Formuesinntekt			
= Nettofinansinvesteringer			
Åpningsbalanse nettofordringer overfor utlandet (I)	(II)	Omvurderinger mv. (III)	Avslutningsbalanse nettofordringer overfor utlandet (IV) = (I)+(II)+(III)

Beholdningen av fordringer og gjeld fra inngangen til utgangen av en periode kan endre seg både på bakgrunn av kjøp og salg av finansielle poster (nettofinansinvesteringer), eller fordi prisen eller verdien på finansobjektene endres (omvurderinger mv.).

Ved etablering av betalingsordninger eller annen ordning for oppgjør med utlending utenom valutabank, måtte innledning selv melde dette til Norges Bank. Dette medførte at f.eks. foretak og personer med konto i utlandet pliktet å rapportere transaksjoner over disse kontiene til Norges Bank.

Basert på disse opplysningene produserte Norges Bank valutastatistikk, som en avstemt oppstilling av betalinger med utlandet. Statistikken kan karakteriseres som en fulltelling, dvs. at alle betalinger i prinsippet dekkes, men med nedre terskelverdier for spesifikasjoner om hva betalingene gjaldt. I utarbeidelsen av utenriksregnskapet har det i tillegg vært benyttet data fra andre kilder. Herunder regnskapsstatistikk for bankene, statistikk over inngående og utgående direkte investeringer, skipsfartsstatistikk, statsregnskapet, oljestatistikk og turismestatistikk.

Erfaringer fra mange land viser at problemene med å benytte betalinger registrert i banksystemet som grunnlag for utenriksregnskapet, øker over tid. Dette skyldes flere forhold, som stikkordmessig kan beskri-

ves som liberaliseringen av valuta- og kapitaltransaksjoner, internasjonaliseringen av finansmarkeder og næringsliv, økt bruk av moderne teknologi som alternative oppgjørskanaler, større transaksjonsvolum samt mer raffinerte oppgjørformer og nettooppgjør. Til sammen innebærer disse endringene i institusjonelle, kommersielle og teknologiske omgivelser at kvaliteten på betalingsopplysninger samlet inn fra valutabanker blir dårligere, eller mer kostbar å opprettholde på et nivå som tilfredsstillende bruk til statistikkformål. Et uttrykk for presset på denne modellen for datainn-samling har vært den stadige hevingen av nedre terskelverdier og dermed økt usikkerhet i dataene. I tillegg gir betalinger en periodisering av transaksjonene som ikke er i overensstemmelse med de prinsipper som gjelder i statistikken. Nasjonal- og utenriksregnskapet er et transaksjonsbasert system, dvs. det er den underliggende utvekslingen av økonomiske verdier som skal beskrives og ikke kun betalingsstrømmer. Utviklingen i resten av Europa går i samme retning. Der er utviklingen forsterket av overgangen til felles valuta, et politisk press for å redusere prisen på betalinger over landegrenser og bortfall av tolldeklarasjo-

ner som kilde til statistikk over vareeksport og -import. Samtidig med disse dramatiske endringene i statistikkgrunnlaget, øker etterspørselen etter data med høy kvalitet fra utenriksregnskapet til bruk både til politikk- og forhandlingsformål (bl.a. forhandlingene i World Trade Organisation) og fra markedsaktører.

Innen EØS samarbeidet på statistikkområdet erkjenner det at kvalitetsmessig gode og sammenlignbare utenriksregnskapsdata for landene ikke bare forutsetter felles prinsipper, begrepsdefinisjoner og publiseringsopplegg, men også utviklingen av et felles system for innsamling, revisjon og bearbeiding av data til utenriksregnskapet. Viktige trekk ved et slikt felles innsamlingssystem er direkte rapportering fra foretak, bruk av utvalgsteknikk, standardiserte kodelister og nedre terskelverdier.

Selv om utfordringen i utgangspunktet har vært å fremskaffe data til utenriksregnskapet, har en hatt et videre perspektiv for øye i oppbyggingen av det nye innsamlingssystemet. Det norske nasjonalregnskapet er i internasjonal sammenheng av god kvalitet og samlet sett også godt utbygget. Imidlertid kan en peke på to viktige utbyggingsbehov. Det ene gjelder kvartalsvise institusjonelle regnskaper. Derfor har innhenting av data til kvartalsvis utenriksregnskap blitt en del av grunnlaget for utarbeidelse av kvartalsvise inntekts- og finansregnskaper for alle institusjonelle sektorer. Det første skrittet i denne retning tas gjennom publiseringen av kvartalsvis inntektsregnskap for husholdningene i foreliggende nummer av Økonomiske analyser.

Det andre er at statistikken som beskriver finansielle forhold er ufullstendig. De enkelte institusjonelle sektors beholdning av fordringer og gjeld, både overfor utlandet og innenlands, publiseres årlig i statistikken finansielle sektorbalanser. Imidlertid foretas det i denne ingen dekomponering av beholdningsendringene i endringer som skyldes transaksjoner, dvs. kjøp og salg av finansobjekter, og andre endringer, f.eks. rene prisendringer. Det er naturlig å se innhenting av finansregnskapsdata relatert til utlandet direkte fra norske foretak som en del av kartleggingen av foretakenes totale fordrings- og gjeldsforhold, der også transaksjoner og andre beholdningsendringer beskrives. Dette vil også styrke kvaliteten på statistikken ved at en lettere vil kunne håndtere avvik i beregning av nettofinansinvesteringer og sparing fra henholdsvis beholdnings- og inntekts-/utgiftssiden.

Ny datainnsamling

Det har vært lagt stor vekt på at det nye systemet skal fokusere på

- streng prioritering av behov
- lavest mulig oppgavebyrde
- effektiv innhenting
- høy kvalitet på dataene

For å avdekke brukerbehov, ble det gjennomført en høring hos sentrale norske brukere. Ved å oppfylle kravene til rapportering til internasjonale organisasjoner, sikrer en bl.a. at behov knyttet til internasjonal overvåking av utenriksøkonomien og forhandlinger i World Trade Organisation om regelverk for internasjonal tjenestehandel imøtekommes.

Det er et krav at rapporteringen skal foregå elektronisk, noe som vil redusere kostnadene både for rapportører og Statistisk sentralbyrå, sammenlignet med for eksempel papirskjema. Andre viktige trekk i forsøket på å minimere oppgavebyrden er å bruke utvalgsmetoder i datainnsamlingen og å relatere innholdet i rapportene til standard regnskapsoppstillinger. Det siste er også med på å sikre konsistens i dataene og dermed et ledd i kvalitetssikringen.

I innsamling av informasjon om enkeltenheter som har økonomiske forbindelser med utlandet, kan en skille mellom direkte og indirekte innhenting. Direkte innhenting innebærer rapportering fra de innenlandske enhetene som faktisk er part i en transaksjon eller et mellomværende, mens indirekte innhenting betyr rapportering fra tredje part. Et eksempel på indirekte rapportering har vi når et foretak eksporterer en tjeneste og betalingen for denne blir registeret i valuta-statistikken, som igjen benyttes i utenriksregnskapet. Direkte rapportering vil være at foretaket rapporterer verdien av eksporten til Statistisk sentralbyrå. Det er et viktig prinsipp at Statistisk sentralbyrå skal utnytte indirekte informasjon der det foreligger, slik at aktørene slipper dobbelrapportering.

Ikke-finansielle foretak er den sektoren av økonomien det har blitt arbeidet mest med i det nye datainnsamlingssystemet. Input fra denne sektoren baseres på direkte rapportering i form av utvalgsundersøkelser og data legges i en egen database. Også for sektorene finansielle foretak og offentlig forvaltning hentes data direkte fra sektorenes regnskaper. For husholdninger og ideelle organisasjoner vil utenriksregnskapet baseres på indirekte informasjon i form av administrativt materiale som for eksempel ligningsdata. Noen kilder er tverrsektorielle, dvs. de gir data om flere sektors økonomiske forhold overfor utlandet. Det nye Valutaregisteret til Skattedirektoratet og rapportering fra kortselskaper er eksempler på dette, og disse vil det arbeides videre med i fortsettelsen av prosjektet.

Ikke-finansielle foretak

Sektoren ikke-finansielle foretak består av det vi vanligvis omtaler som næringslivet, med unntak av banker og andre finansinstitusjoner og selvstendig næringsdrivende. Sistnevnte er plassert i sektoren husholdninger, men er i denne sammenhengen behandlet sammen med ikke-finansielle foretak.

I utgangspunktet er alle som driver næringsvirksomhet av potensiell interesse for vårt formål, fordi de

Oversikt over kilder til nytt utenriksregnskap

Direkte sektorundersøkelser

- Ikke-finansielle foretak - kvartals- og årsundersøkelser

- Finansielle foretak - kvartals- og årsundersøkelser
- Reisetrafikk - kvartalsundersøkelser
- Offentlig sektor - kvartals og årlige regnskaper

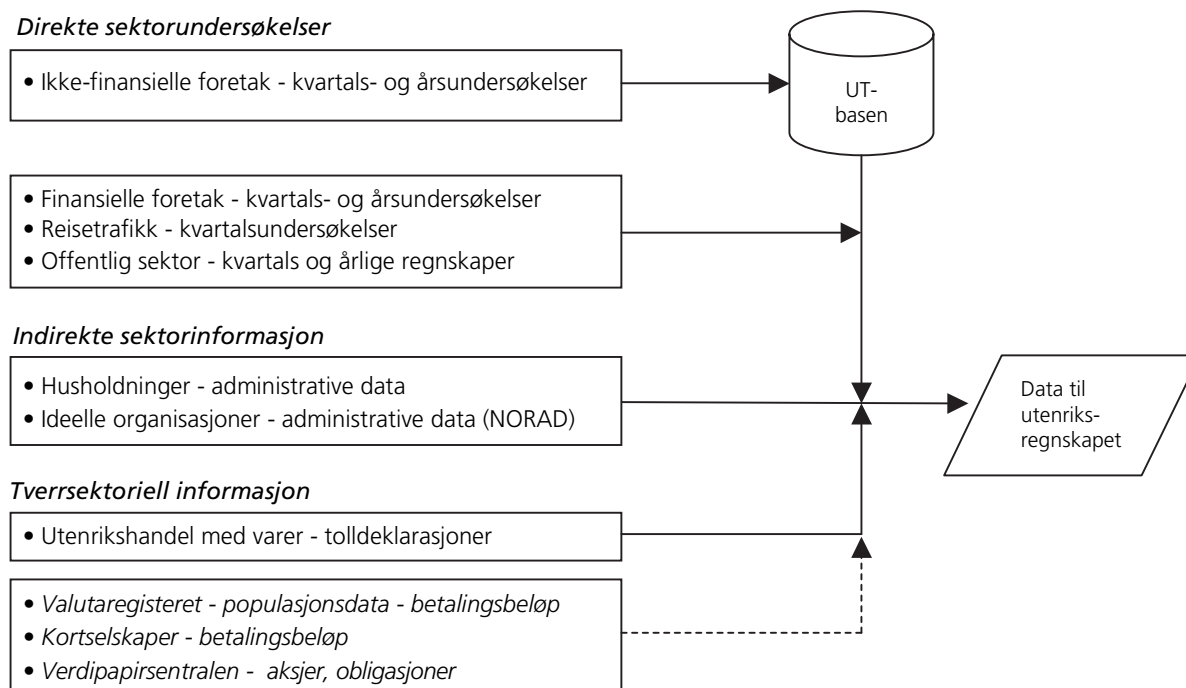
Indirekte sektorinformasjon

- Husholdninger - administrative data
- Ideelle organisasjoner - administrative data (NORAD)

Tverrsektoriell informasjon

- Utenrikshandel med varer - tolldeklarasjoner

- Valutaregisteret - populasjonsdata - betalingsbeløp
- Kortselskaper - betalingsbeløp
- Verdipapirsentralen - aksjer, obligasjoner



kan ha økonomiske forbindelser med utlandet. I virkeligheten er det kun en del av foretakene dette gjelder, og for å ha oversikt over hvem dette er og i hvilket omfang, må det foreligge et register med relevante opplysninger. Det er derfor tatt inn i det generelle bedrifts- og foretaksregisteret variable som forteller om økonomisk kontakt med utlandet. Grunnlaget for denne informasjonen er Norges Banks valutastatistikk, Statistisk sentralbyrås statistikk over utenrikshandel med varer, samt Statistisk sentralbyrås statistikk over fordringer og gjeld overfor utlandet.

Basert på disse kildene er det i registeret identifisert en såkalt UT-populasjon som dekker alle foretak med kjente økonomiske utenlandsforbindelser. Det dreier seg om rundt 30.000 - 40.000 enheter i løpet av et år. Neste spørsmål har så vært å avgjøre hvilke av disse som skal underlegges en statistisk undersøkelse. Av hensyn til oppgavebyrde er det ønskelig at det blir færrest mulig. Kvalitetsmessige hensyn drar i motsatt retning. Det ble besluttet å benytte utvalgsundersøkelser både for kvartalsdata og årsdata. En god begrunnelse for dette er at det viser seg at kontakten mot utlandet er konsentrert om relativt få enheter. Ved å hente inn opplysninger fra 3-4000 foretak, altså rundt 10 prosent av UT-populasjonen, dekkes mellom 95 og 100 prosent av de verdier en ønsker å fange.

Årsundersøkelsen er lagt opp som en kombinasjon av en totaltelling av store aktører og trekking av enheter fra et sannsynlighetsutvalg for middels store foretak. Små enheter er holdt utenfor, dvs. de har ingen sannsynlighet for å bli bedt om å rapportere data. Store enheter er definert som de som til sammen dekker 90 prosent av de verdier som rapporteres. Som nevnt

tidligere, skal undersøkelsen dekke tjenestehandel med utlandet og fordringer og gjeld, samt kapitalavkastning med utlending som motpart. Noen foretak er konsentrert om tjenestehandelen, andre om fordringer og gjeld, mens en god del overlapper med begge typer aktiviteter. Det er derfor utarbeidet planer for tjenesteutvalg og kapitalutvalg hver for seg, men med en samordning av de to utvalgene med tanke på optimal innhenting.

Kvartalsundersøkelsen er lagt opp med såkalte «cut-off» grenser, der foretak med utvalgte fordrings- og gjeldsposter mot utlandet på over 250 millioner kroner og tjenestehandel til verdi over 50 millioner kroner i kvartalet, kommer med. Dette innebærer rapportering på kvartalsbasis fra om lag 900 foretak, og det er beregnet å gi en dekning av ønskede verdier på rund 85-90 prosent.

Definisjoner og prinsipper for de størrelsene som benyttes i statistikken, er ikke nødvendigvis sammenfallende med den informasjonen som finnes i selskapenes regnskaps- og styringssystemer. Det er derfor en stor utfordring å utforme spørsmålene i undersøkelsen på en slik måte at rapportøren forstår hva det spørres etter og er i stand til å rapportere. Et eksempel er definisjon av utlandet. Særlig for selskaper som inngår i et konsern, vil regnskapsføring ofte være uavhengig av landegrenser.

Variabelspesifikasjonene i rapporteringen er beskrevet med utgangspunkt i Skattedirektoratets næringsoppgave 2. Denne er valgt som et felles informasjonsgrunnlag som alle selskaper er kjent med. Det har også vært gjennomført omfattende diskusjoner med

enkeltselskaper for å finne frem til egnet form på rapporteringen. En håndfull av de aller største selskapene i Norge inngikk i en egen arbeidsgruppe som behandlet spesielt vanskelige spørsmål.

Til bruk i rapporteringen av tjenestehandelen med utlandet er det satt opp en liste over tjenester. Denne fungerer både som en del av forklaringen overfor rapportørene av hva tjenester er, og sikrer samtidig at utenriksregnskapet får nødvendige spesifikasjoner.

Når det gjelder fordringer og gjeld er det en spesiell utfordring å frembringe data om selve transaksjonene, dvs. kjøp og salg av finansielle poster. Løsningen som er valgt, er å innhente beholdninger fra selskapene og all mulig informasjon om såkalte omvurderinger, dvs. gevinster og tap og regnskapsmessige opp- og nedskrivninger. Gevinster og tap som følge av valutakursvingninger beregnes av SSB basert på selskapenes opplysninger om valutaforordningen av de enkelte fordrings- og gjeldspostene. Med utgangspunkt i endringer i beholdninger beregnes transaksjonene ved å korrigere for omvurderinger. Dette er en akseptert metode i utenriksregnskapet, men betyr at transaksjonene er beheftet med ekstra usikkerhet.

Selve innhentingen av rapportene fra selskapene skjer elektronisk. Følgende valgmuligheter foreligger:

- automatisk uttrekk fra selskapets regnskaps- og styringssystem som overføres som elektronisk fil
- utfylling av skjema i Excel, som sendes elektronisk
- utfylling av webskjema på SSB's hjemmesider

Den elektroniske innrapporteringen skjer via Altinn, statens fellesportal for elektronisk rapportering, eller IDUN, Statistisk sentralbyrås egen rapporteringsportal.

Finansielle foretak

Sektoren finansielle foretak omfatter :

- Norges Bank
- andre banker og offentlige låneinstitutter
- finansieringsselskaper og kredittforetak
- forsikringsselskaper
- verdipapirfond, finansielle holdingsselskaper og andre finansielle foretak

Alle enheter i denne sektoren er underlagt felles rapportering både for tilsyns- og statistikkformål. For å fange opp sektorens utenlandsforbindelser har det derfor vært tilstrekkelig med en viss utbygging av spesifikasjonene i eksisterende rapporter. Norges Bank har ansvaret for innhenting av data fra bankene og noen andre undersektorer, mens SSB står for innhentingen fra forsikringsselskapene. Fordi Norges Bank er regnskapsfører for Statens petroleumsfond, er data for denne enheten en del av bankrapporteringen. I statis-

tikken behandles imidlertid fondet som del av sektoren Statsforvaltningen. Myndighetenes tilsyns- og reguleringsbehov gjør at store deler av finanssektoren dekkes nesten fullstendig, både på kvartal og år.

Offentlig forvaltning

Offentlig forvaltning består av staten og kommunene. Offentlig eide foretak er ikke en del av forvaltningen og behandles derfor som ikke-finansielle foretak. SSB har som oppgave å stille opp statsregnskapet og spiller også en sentral rolle i innhenting av data om kommunene. Til utenriksregnskapet er det etablert et utdrag fra de offentlige kvartals- og årsregnskapene som dekker fordrings- og gjeldstransaksjoner, samt løpende inntekter og utgifter i form av renter og annen avkastning, og overføringer (f.eks. bistand). Som nevnt over, er Statens petroleumsfond en del av offentlig forvaltning, men data hentes inn via Norges Bank.

Når det gjelder offentlig forvaltnings tjenestehandelen med utlandet, estimeres denne med utgangspunkt i regnskapsdata. Dette gjelder områder som bistand, ambassadehold, militære operasjoner, helsereiser samt los- og havnetjenester. For enkelte av disse områdene er det ikke tatt endelig stilling til om tjenestehandelen finner sted. Det gjelder bl.a. deltagelse i internasjonale militære fellesoperasjoner i utlandet. Spørsmålet er om utgifter i forbindelse med slike aktiviteter skal betraktes som eksport av tjenester, eller som i dag, tolkes som norsk offentlig (kollektivt) konsum. Føringen vil bli avklart i den kommende hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet.

Husholdninger

Et bilde av husholdningenes rolle i utenriksregnskapet må dannes gjennom bruk av et fragmentert kildemateriale, da det ikke foreligger en samlet statistikk over sektorens økonomiske forbindelser med utlandet. I hovedtrekk er bildet som følger:

Varer som husholdningene eksporterer eller importerer skal i prinsippet fanges opp gjennom utenrikshandelsstatistikken med varer¹.

Når det gjelder *tjenester* er reisetrafikk den store posten som berører husholdningene. For utgifter som nordmenn har i forbindelse med reiser i utlandet er to kvartalsvise undersøkelser utenriksregnskapets hovedkilder. Den første av disse, reiseundersøkelsen, kartlegger reiser med en eller flere overnattinger. Den andre undersøkelsen er nyetablert og tar for seg norske husholdningers utgifter knyttet til dagsturer over grensen, inklusiv såkalt grensehandel.

Samlet sett gir de to undersøkelsene et godt bilde av nordmenns utgifter til reiser i utlandet. Det er imidlertid andre komponenter i posten reisetrafikk som også

¹ Et unntak er husholdningenes forbruk av varer på reise i utlandet. Disse inngår i posten import av reisetrafikk.

må tas hensyn til, og som ikke fanges opp av disse undersøkelsene. Det gjelder

- norske ambassadeansattes oppholdsutgifter
- offentlige utgifter til helseopphold i utlandet

I tillegg vil det bli vurdert å inkludere i posten reise-trafikk

- beregnede utgifter til opphold i selveierboliger i utlandet
- norske utenlandsstudenters oppholdsutgifter
- oppholdsutgifter for personer som deltar i offentlige militær- og bistandsoperasjoner i utlandet

Foreløpig tas det ikke hensyn til de tre sistnevnte komponentene i utenriksregnskapet, dels fordi det mangler enkelte føringsmessige avklaringer og dels fordi de gir brudd i tidsserier. I første omgang vil derfor eksisterende nivå-tall fremskrives ved hjelp av utvikling i resultatet fra reiseundersøkelsene.

Utenriksregnskapet skal også fange verdien av utlendingers utgifter ved reise i Norge. Eksport av reisetrafikk beregnes som et produkt av antall gjestedøgn ved hoteller, campingplasser og hytter, og forbruk per gjestedøgn. Gjestedøgn fanges løpende av Statistisk sentralbyrås statistikker. Forbruksdata hentes fra forbruksundersøkelse for turister utført av Transportøkonomisk institutt i 2002. Disse inflateres ved hjelp av utvalgte komponenter i konsumprisindeksen inntil en ny forbruksundersøkelse foreligger.

Når det gjelder husholdningenes andre utgifter og inntekter overfor utlandet, samt fordringer og gjeld, legges det opp til å fange dette gjennom utnyttelse av ligningsmateriale i tillegg til spesielle undersøkelser bl.a. utført av Norges Bank.

Ideelle organisasjoner

Ideelle organisasjoner er særlig involvert i transaksjoner knyttet til bistand til utlandet. Ifølge finansstillingen overfor utlandet har organisasjonene relativt lave fordringer og gjeld overfor utlendinger, og en har der-

for valgt å konsentrere datafangsten til utenriksregnskapet om driftstransaksjonene.

Det er etablert et rapporteringssystem for årlige tall fra NORAD til Statistisk sentralbyrå. Basert på denne informasjonen samt data fra statsregnskapet er det laget et beregningssystem som gir tall for samlet bistand finansiert av det offentlige pluss bistand direkte finansiert av organisasjonene selv.

Overgang til nytt system

Gradvis tilpasning

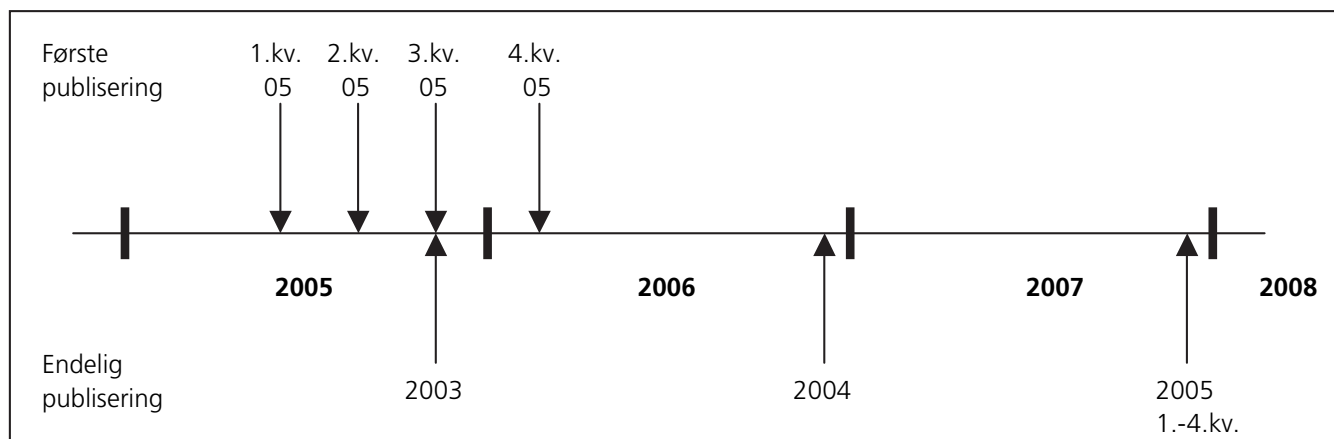
Når systemet for innhenting av data endres, må en forvente utslag i tallene. Det er mange årsaker til dette. I stor grad går endringen ut på at en tidligere baserte utenriksregnskapet på valutabetalinger, mens en i det nye systemet benytter regnskapsdata hentet hos de involverte aktørene gjennom utvalgsundersøkelser eller mer bruk av administrative data. Omleggingen fører også med seg større innslag av beregninger av variable enn tidligere. Dette kan bety brudd i tidsseriene selv om de underliggende prinsipper og definisjoner er de samme.

Brudd i talleseriene i utenriksregnskapet kan representere flere forhold:

- nye totalnivåer
- ny struktur eller sammensetning
- nytt kvartalsmønster

Det er flere måter å forholde seg på til de ulike typer brudd på. Et felles utgangspunkt er at publiseringssyklusen for utenriksregnskapet gjør at en har muligheten til en glidende overgang til nye data. Første gang de nye metodene tas i bruk er til produksjon av utenriksregnskapet for første kvartal 2005, publisert juni 2005, mens det er først i slutten av 2007 at endelige tall for 2005 skal publiseres. I mellomtiden publiseres endelige tall for 2003 og 2004 på slutten av henholdsvis 2005 og 2006. Dette betyr at de nye dataene for de tre årene 2003 til 2005 må innarbeides fra nå av og frem til høsten 2007. Dersom det viser seg at et

Tilpasningsperiode



Boks: Fra utvalgstall til totaltall

For poster på driftsbalansen består oppblåsningen av tall fra utvalget til totaltall av at en utvikler sist kjente årstall med utvikling i de nye dataene fra samme år og frem til beregningskvartalet. I tillegg er det formulert en justeringsfaktor som skal ta hensyn til at en i starten vil kunne oppleve ustabilitet i rapporteringen. Justeringsfaktoren, kalt k , er beregnet som:

$$k_{2005q1} = \frac{d_{2004}}{d_{2005q1}}, \text{ med } d_i = \frac{\sum_{i \in R} v_i}{\sum_{i \in G} v_i}$$

Her er:

- d_t : Dekningsgrad i verdi for en variabel i periode t (år 2004 eller 1. kvartal 2005)
- v_i : Verdi på variabel i foretak i , fra valutastatistikken 2004
- R: Liste over alle foretak som har rapportert tall
- G: Liste over alle foretak i trekkegrunlaget for UT-undersøkelsen

Formelen som benyttes for å beregne utenriksregnskaps-tallene for 1. kvartal 2005 blir da:

$$UR_{2005q1} = k_{2005q1} \cdot UR_{2004} \cdot \frac{UT_{2005q1}}{UT_{2004}}$$

der UR er utenriksregnskapsverdi og UT er verdi fra utvalgsundersøkelsen.

brudd er så stort at det er umulig å spjelke sammen tidsserien i løpet av denne treårsperioden, har en mulighet til å gå enda lengre bakover i den forestående hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet².

Oppblåsning av kvartalstall

Alle tall i utenriksregnskapet presenteres som absolute nivå-tall. Mange av kildene gir data direkte på nivå-form både for kvartaler og år. For ikke-finansielle foretak er det derimot lagt opp til utvalgsundersøkelser, der dekningsgraden, dvs. den andelen av totalverdiene det forventes å få inn tall for, er langt høyere på år enn på kvartaler. Det forutsettes at årstallene blåses opp til totaltall før bruk i utenriksregnskapet. For kvartalstall foretas det foreløpig en tilsvarende beregning til totaltall i selve utenriksregnskapet.

En viktig forskjell mellom postene på driftsregnskapet og i finansregnskapet er i så måte at mens tallene i driftsregnskapet representerer bruttoverdien av strømmer, er tallene i finansregnskapet på nettoform, dvs. differanse mellom kjøp og salg av de ulike fordrings- og gjeldsobjektene. En vet altså under ingen omstendighet om nettotransaksjonene til enhetene utenfor utvalget bidrar positivt eller negativt til finanstransaksjonene. Det betyr at tallene som hentes fra kvartalsvise utvalgsundersøkelser til bruk i driftsregnskapet blåses opp, mens tall fra utvalget til bruk i finansregnskapet ikke underlegges tilsvarende justering.

Eksempel på brudd

Når det gjelder behandling av brudd i tidsseriene er det gjort forskjell på eksport og import av tjenester, poster som inngår i BNP, og poster som ikke gjør det. For de førstnevnte poster legges det vekt på best mulig beskrivelse av utvikling framfor nivå-tall. For poster som ikke inngår i BNP er det derimot benyttet nivå-tall direkte der det foreligger.

Et eksempel er posten import av reisetrafikk. Dette er nordmenns utgifter på reise i utlandet som tidligere ble dekket gjennom valutastatistikkens registrering av veksling av reisevaluta og bruk av kredittkort. I det nye opplegget dekkes tilsvarende utgifter gjennom utvalgsundersøkelser av de reisende samt enkelte beregnede tilleggsposter. De nye tallene viser et brudd med tidligere tall og fordi posten inngår i BNP vil utviklingen i den nye serien inn i 2005 bli kombinert med nivået fra det tidligere opplegget. Det nye nivået vil så bli innarbeidet gradvis de neste 2 årene, eventuelt med tilbakeføring for å glatte overgangen.

For posten eksport av reisetrafikk observerer en ikke nivå-tall direkte i det nye systemet, men utvikler nivå-tall fra siste kjente årstall ved hjelp av volum – og prisindikatorer. Volumindikatorer som benyttes er gjestedøgn ved ulike overnattingsbedrifter. Tidligere ble det også for denne posten benyttet tall fra valuta-statistikken og denne ga en jevnere kvartalsfordeling enn overnattingstallene. Det er argumenter som taler for at den virkelige kvartalsprofilen ligger noe imellom det de to kildene viser, men til å begynne med beholdes det gamle kvartalsmønsteret. Nytt mønster innarbeides samtidig med hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet i 2006.

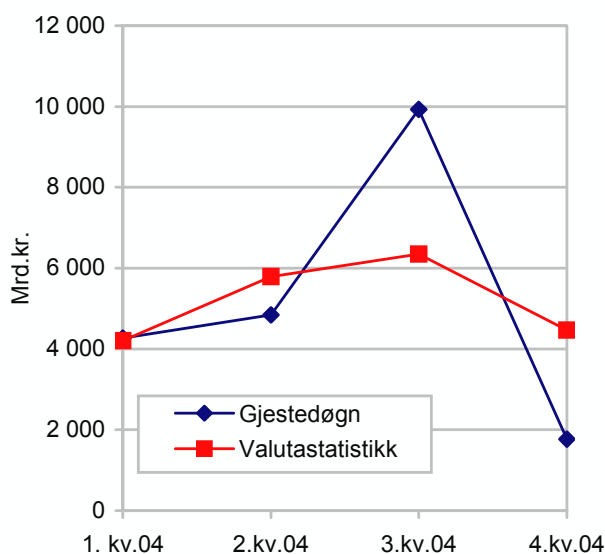
Et annet eksempel er posten reinvestert fortjeneste på rente- og stønadsbalansen. For denne posten foreligger nå nye tidsserier tilbake til 1998. Foreløpig er de nye nivå-tallene tatt inn for 2004 og første kvartal 2005. For reinvestert fortjeneste både fra utlandet og til utlandet er det en kraftig oppjustering på henholdsvis 12 og 10 milliarder kroner. Netto er imidlertid utslaget mindre, ca. 2 milliarder kroner. Tilbakegående serier vil bli revidert ved publisering av endelig regnskap for 2003 i desember 2005, og i hovedrevisjonen i 2006.

Beregning av finanskapitaltransaksjoner

Utenriksregnskapets finansregnskap viser netto kjøp og salg av ulike fordrings- og gjeldsposter mellom innlendinger og utlendinger. Valutastatistikken var tidligere en av hovedkildene for disse transaksjonene. I den nye rapporteringen fra ikke-finansielle foretak innhentes data om foretakenes beholdninger av fordringer og gjeld overfor ulandet, samt gevinster og tap knyttet til disse balansepostene. Det er ikke lagt

² Resultater fra hovedrevisjonen skal publiseres desember 2006.

Eksport reisetrafikk. Kvartalsmønster valutastatistikk og gjestedøgn



opp til direkte innhenting av transaksjonstall, så disse må beregnes.

Beregningene baseres på følgende sammenheng:

Transaksjon = Beholdningsendring - Omvurderinger

Foretakene rapporterer utgående beholdning av fordringer og gjeld hvert kvartal. Beholdningsendringen over kvartalet er kvartalets utgående beholdning fratrukket utgående beholdning rapportert for kvartalet før.

Omvurderinger er endringer i beholdningsverdien som kan skyldes valutakurssvingninger, markedsverdiendringer eller regnskapsmessige opp- eller nedskrivninger. Når det gjelder omvurderingene kan særlig endringen som skyldes valutakurssvingninger (agio/disagio) være vanskelig å innhente. Foretakene har valget mellom å oppgi agio/disagio, eller å oppgi valutafordeelte balanseposter.

Det viser seg og være få foretak som oppgir agio/disagio direkte. Av den grunn har man valgt å utvikle et eget beregningsopplegg som beregner valutakursomvurderingene, basert på valutafordeelte balansetall og informasjon om valutakurssvingninger.

For forsikringssektoren oppgis finanstransaksjonene delvis direkte fra selskapene sammen med beholdningstall, og omvurderinger beregnes implisitt. For bankene beregner Norges Bank transaksjoner og omvurderinger etter tilsvarende mønster som vist over.

Videre utvikling

Ved nedleggelsen av Norges Banks valutastatistikk mistet utenriksregnskapet en av sine viktigste datakilder. Ny datafangst og nye beregninger er bygd opp som erstatning for dette tapet. Systemet er imidlertid ikke ferdig utbygd og avslutningsvis skal det pekes på noen områder der videre utvikling er nødvendig.

For det første vil vi vurdere nødvendigheten av å revidere tilbakegående serier for å glatte over brudd mellom gamle og nye kilder. Dette vil i tilfelle bli gjort som del av den kommende hovedrevisjonen av nasjonal- og utenriksregnskapet. Nye serier skal publiseres i desember 2006.

Et annet viktig prosjekt er å arbeide videre med metoder for utnyttelse av nye administrative kilder. Det dreier seg både om nye kilder som skal benyttes til å overvåke populasjonen av enheter som har kontakt med utlandet og som kan gi data til direkte eller indirekte bruk i utenriksregnskapet. Her kan nevnes aksjønærregisteret, valutaregisteret samt den nye rapporteringen fra kortselskapene til Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Videre er det nødvendig å ta stilling til enkelte definisjonsspørsmål. Det gjelder eksport av offentlige tjenester og skillet mellom innlending og utlending når det gjelder norsk sysselsetting og lønn til utlandet. Endelig kan det opplyses om at nye internasjonale retningslinjer for utenriks- og nasjonalregnskapene vil foreligge rundt 2008 med en påfølgende ny revisjon av tallene.

Referanser

EU-kommisjonen (1995): *European System of Accounts (ESA1995)*.

International Monetary Fund (1993): *Balance of Payments Manual, fifth edition (BPM5)*.

Abrahamsen, Anne Sofie og Rafat, Dina (2004): *Analyser av UT-populasjonen i UT-prosjektet - ikke-finansielle foretak*, Notater 2004/45, Statistisk sentralbyrå.

Abrahamsen, Anne Sofie, Heldal, Johan og Rafat, Dina (2004): *Ut-undersøkelsene i 2004 for ikke-finansielle foretak*, Notater 2004/59, Statistisk sentralbyrå